

7. TRADIČNÍ ČÍNSKÉ SVÁTKY

Nataliya Samoylova

1. ČÍNSKÉ SVÁTKY DLE TRADIČNÍHO ČÍNSKÉHO KALENDÁŘE

Přestože se v Číně od roku 1928 používá gregoriánský kalendář, data oslav tradičních svátků se stále určují dle tradičního kalendáře (*nónglì* 农历, *jiùlì* 旧历, *yīnlì* 阴历). Je to lunisolární kalendář, který počítá roky, měsíce a dny podle astronomických jevů – pohybu Měsíce, ale i Slunce. V tradičním kalendáři dny začínají a končí o půlnoci a měsíce začínají v den novoluní. Roky začínají o druhém (nebo třetím) novoluní po zimním slunovratu. Počátek a konec každého měsíce upravují dvacet čtyři sluneční cykly (*jiéqì* 节气), které dohromady představují celou oběžnou dráhu Země kolem Slunce. Data v moderním gregoriánském kalendáři odpovídající jednotlivým slunečním cyklům se zpravidla nemění a pouze zřídka se liší o jeden nebo dva dny.¹

Většina tradičních čínských svátků vychází na úplněk, konkrétně tedy na 15. a 16. den lunárního měsíce. Jestliže svátek připadá na první den slunečního cyklu, většinou přejímá jeho název (viz 2.3, 2.7). Kalendář se také používá při výběru příznivých dnů pro svatby, pohřby, stěhování nebo zahájení podnikání.

V záznamech z období staré Číny se pro zápis roků používal systém *gānzhī* 干支 neboli “systém 10 nebeských sloupů a 12 pozemských větví”. Dle tohoto systému se název každého roku skládá ze dvou znaků, z nichž první je jedním z deseti nebeských sloupů (甲、乙、丙、丁、戊、己、庚、辛、壬、癸) a druhý jedním z dvanácti pozemských větví (子、丑、寅、卯、辰、巳、午、未、申、酉、戌、亥). Celý cyklus vychází na 60 let. Pozemské větve se často zaměňují s čínským zvěrokruhem. Viz tabulky na konci kapitoly.

2. PŘEHLED HLAVNÍCH TRADIČNÍCH SVÁTKŮ

2.1 Svátky jara (*chūnjié* 春节)

Svátky jara neboli čínský Nový rok je nejvýznamnější z tradičních čínských svátků a slaví se první tři dny prvního lunárního měsíce. Tradice a zvyklosti během oslav se liší podle jednotlivých regionů Číny. Vždy se však začíná v předvečer Nového roku, kdy se ve většině domácností rodina schází u večeře. Na tu jsou podle tradice zváni také členové širší rodiny. Obvykle se podává vepřové, kachna, kuře, dort z lepkavé rýže a sladké pochoutky. Slavnostnímu posezení u stolu předchází důkladný úklid, kterým vyženeme z domu všechnu smůlu, která se v domácnosti usadila v průběhu minulého roku. Naopak v prvních dnech nového roku je úklid přísně zakázaný, jelikož by se při něm mohlo nechtěně štěstí „vymést“ z domu.

Důležitou součástí oslav představují také tradice spojené s jídlem. Ingredience obsažené ve svátečních pokrmech mají jasné opodstatnění a mnohdy symbolizují vytouženou hojnost a štěstí. Rýže zajišťuje harmonii, červené chilli papričky štěstí, knedlíčky symbolizují bohatství a nudle dlouhý život.

2.2 Svátek lampionů (*yuánxiāojié* 元宵节)

Svátek lampionů se odehrává patnáctého dne nového lunárního kalendáře a je posledním dnem oslav Nového roku. Během této první úplňkové noci roku jsou po stovkách rozsvěcovány papírové lampiony a luští se hádanky napsané na papírcích, které jsou na nich připevněné. Tyto hádanky často obsahují motivy štěstí, úspěchu, rodiny a lásky. Někde se lze setkat i s vydlabanými ředkvemi, které tak připomínají halloweenské dýně. Nechybí ani lví tanec a chůze na chůdách. V minulosti byly lampiony často velmi jednoduché a prosté, pouze císař a urozené osoby vlastnili velké a složitě zdobené kusy. Typickými pokrmy konzumovanými v rámci oslav tohoto svátku jsou kuličky vyrobené z lepkavé rýže (*tāngyuán* 汤圆). Mívají sladkou náplň ze sezamu, oříšků, červených fazolek či jujubové pasty. Jejich kulatý tvar a okrouhlost misy, ve které jsou servírovány, mají symbolizovat celistvost rodiny a rodinný kruh.

V současnosti mohou být oslavy obou novoročních svátků velmi hlučné. Zábavní pyrotechniku je totiž možné v Číně volně používat pouze během oslav Nového roku a při výjimečných rodinných událostech,

1. Ji Jing, 2016, nestránkováno.

jako je třeba svatba. Mnozí tak během tohoto večera spotřebují domácí zásoby všelijakých ohňostrojů a rachejtlí. Na další příležitost si totiž budou muset počkat zase celý rok.

2.3 Svátek čistoty a jasu (*qīngmíngjié* 清明节)

Svátek čistoty a jasu je svátkem vzpomínek na zesulé a jejich uctívání a zároveň také oslavou příchodu jara a rozkvétající přírody. Svátek se slaví 5. 4. solárního kalendáře a je druhým nejdůležitějším svátkem v Číně. Můžeme se s ním setkat také pod názvy jako je Svátek uklízení hrobů nebo Den předků.

V Číně, Hongkongu, Makau a na Taiwanu je tento svátek jedním ze státních svátků s odpovídajícím počtem volných dnů. Tradice tohoto svátku se udržuje již od dob dynastie Ming. Je to den, kdy by lidé měli společně trávit čas venku, vychutnat si jarní zeleň a květy a navštívit hroby svých předků. Uklízí a čistí se náhrobky a památníky, přinášejí se obětiny v podobě květin, ovoce, čaje, alkoholu a uvařeného jídla. Pálí se obětní peníze, papírové repliky služebnictva, domů, jídla. Tyto věci totiž podle čínské tradice potřebují k blahobytu na onom světě i duše zemřelých.

Tradičně se během Svátku čistoty a jasu navštěvovaly hroby předků, kde je rodinní příslušníci čistili a obětovali u nich. V současnosti je však v Číně zakázané pohřbívat zesulé do země, a tak je oficiálně jedinou možností zpopelnění. Obzvláště se tak děje ve městech, proto se lidé nechodí poklonit k hrobům, ale na místo, kde je umístěná urna s popelem.

Někteří Číňané ze zámořských komunit nenavštěvují pouze místa odpočinku svých nejbližších, ale vydávají se i do pevninské Číny, aby se poklonili všem předešlým generacím, ze kterých vzešly i jejich rodiny a kultura.

2.4 Svátek dračích člunů (*duānwǔjié* 端午节)

Svátek dračích člunů je tradiční čínský svátek, který se koná pátý den v pátém lunárním měsíci. Kromě Číny se slaví i v jiných částech východní Asie. Tento svátek je známý závody dračích člunů a požíváním rýžových knedlíčků.

Ke svátku se váže legenda, která končí sebevraždou básníka Qu Yuana 屈原 (asi 340–280 př. n. l.). Qu Yuan byl diplomatem a poradcem krále státu Chu 楚 v období Válčících států. Byl znám pro svou moudrost, odvahu, výřečnost a literární nadání. Den, kdy se básník utopil, byl pátým dnem pátého lunárního měsíce. Legenda praví, že když se vesničané, žijící poblíž řeky, o této tragédii dozvěděli, na lodích přispěchali Qu Yuanovi na pomoc. Bylo už ale příliš pozdě. Za pomoci bubnů a gongů se snažili odehnat ryby a krevety v řece, aby se na tělo nebožtíka nevrhly. A tak naplnili bambusové krabičky rýží, aby tak ryby odlákali od těla. Od té doby se tohoto dne, typicky v Číně a některých dalších zemích, vzdává hold básníku Qu Yuanovi a jeho vlasteneckému duchu.

Svátek se dnes proměnil ve Svátek dračích člunů, při kterém se pořádají závody člunů, bubnuje se a pojídají se rýžové knedlíčky zabalené do rákosových listů (*zòngzi* 粽子).

2.5 Svátek zamilovaných (*qīxī* 七夕)

Další názvy tohoto tradičního svátku jsou Předvečer sedmého dne nebo Svátek dvojí sedmičky. Slaví se totiž v předvečer sedmého dne sedmého lunárního měsíce už od dob dynastie Han 汉 (206 př. n. l. – 220 n. l.). Svátek vychází z legendy o nešťastné lásce pasáčka buvolů a nebeské tkadlenky. Jednoho dne pasáček potkal krásnou nebeskou tkadlenku, oba se na první pohled zamilovali. Tkadlenka však byla dcerou nebeské bohyně, která odhalila vztah své dcery s prostým člověkem a nakázala tkadlence vrátit se zpět na nebe. Pasáček se s ní snažil znovu setkat, ale ve chvíli, kdy se mu to skoro podařilo, se objevila nebeská královna a vytvořila mezi milenci obrovskou nebeskou řeku (Mléčnou dráhu). Byla však jejich vzájemnou oddanou láskou dojata, a proto jim dovolila setkávat se každý rok sedmého dne sedmého měsíce.²

I když už se tento zvyk dodržuje spíše v odlehlých oblastech Číny, stále se s ním můžeme setkat. Dívky a ženy se večer klaní Měsíci a pod měsíčním svitem předvádějí své dovednosti: výšivky nebo vyřezávané melouny do tvaru exotických květin či zvířat. V dnešních dobách se od těchto zvyků už spíše upouští. Svátek se

2. Zhou Xiaotian 2009, 63–64.

komercializuje a slaví se především tak, že se páry navzájem obdarovávají květinami, čokoládou a jinými dárky. Avšak na venkově lidé obvykle dosud sedí venku a sledují hvězdy na obloze. Čekají na setkání pašáka buvolů a nebeské tkadlenky nad Mléčnou dráhou.

Tak jako k jiným čínským svátkům i k svátku zamilovaných patří tradiční pokrmy. Jedním z nich je smažené tenké pečivo různých tvarů s ovocem (*qiáoguò* 巧果).

2.6 Svátek duchů (*zhōngyuánjié* 中元节)

Sedmý měsíc lunárního kalendáře je v čínské kultuře měsícem, ve kterém se prováděly různé obřady díkuvzdání mrtvým za úrodu v předešlém roce. Věřilo se, že v této době je záhrobí otevřeno a duše přicházejí na svět mezi lidi, proto mnohé matky raději v tyto dny nepouštěly své děti večer ven.³ Vyvrcholením tohoto období je patnáctý den sedmého měsíce, na který připadá Svátek poloviny roku (*zhōngyuánjié* 中元节), někdy též zvaný Den hladových duchů (*guijié* 鬼节). Na ulicích můžeme vidět mnoho lidí, kteří spalují obětní peníze a snaží se usmířit bloudící hladové duchy, aby neškodili jejich rodinám. Také obětují duchům svých předků (viz kapitolu Kult předků).

Číňané v souladu s buddhistickou tradicí věřili, že v tento den duchové navštěvují svět živých a během svátku jsou přítomni mezi lidmi. Při západu slunce se pouštěly po řece lampičky ve tvaru lotosových květů, aby ukázaly cestu duchům, kteří bloudí na zemi.⁴

V 21. století však existuje i jiný způsob, jak obětovat duchům zemřelých, a to skrze Internet. Stačí se pouze na příslušných stránkách zdarma zaregistrovat, postavit si virtuální síň předků a můžete obětovat – pálit vonné tyčinky, darovat květiny, nabídnout duchům jídlo či ovoce nebo zanechat vzkaz.

2.7 Svátek podzimního úplňku (*zhōngqiūjié* 中秋节)

Svátek podzimního úplňku se slaví patnáctého dne osmého lunárního měsíce a vychází z tradice uctívání Měsíce. Jak naznačuje název, bývá uprostřed podzimní sezóny a symbolizuje sklizeň a rodinné setkání.

Popisy svátku se poprvé objevily v Knize zhouských obřadů (*Zhōu lǐ* 周礼) z doby asi před 3000 lety.⁵ Kniha popisuje osmý lunární měsíc jako „polovinu podzimu“. Lidé uctívali Měsíc tak, že nechávali alkohol, ovoce a občerstvení venku před domem, aby tak vyjádřili poděkování za dobrou sklizeň a modlili se za to, aby jim měsíční božstvo přineslo štěstí.

Typickými symboly Svátku podzimu jsou měsíční koláčky (*yuèbǐng* 月饼) a králík. Měsíční koláčky byly údajně poprvé vyrobeny ve 14. století, kdy si je lidé předávali s tajnou zprávou uvnitř: „Patnáctého dne osmého měsíce pobijeme Mongoly“. Bylo to z iniciativy vůdce povstalců Zhu Yuanzhang *朱元璋*, pozdějšího císaře, který takovým způsobem vyzval Číňany ke svržení mongolských vládců z dynastie Yuan (1279–1368).⁶

„Milostpán králík“ (*tù'eryé* 兔儿爷) je tradiční symbol Svátku podzimního úplňku, protože podle legendy žije na Měsíci. Je bílý, někdy se vyobrazuje s lidským tělem, ale králíčí hlavou. K běžným aktivitám během svátku patří vyvěšování lampionů a dračí tance.

2.8 Svátek dvou devítek (*chóngyángjié* 重阳节)

Svátek se koná devátý den devátého lunárního měsíce. Podle Knihy proměn (*Yijing* 易经) spadají sudá čísla pod prvek *yin* 阴, lichá zase pod *yang* 阳. Číslo 9 je z nich nejsilnější. Proto se devátý den devátého měsíce nazývá „dvojitý yang“ – *chóngyáng* 重阳 a je určen především mužům. Datum svátku *jiujiu* 九九 (devátý den devátého měsíce) zní stejně jako výraz *jiujiu* 久久 (nadlouho, navždy), a tak by účast na tradičním dění v tento den měla přinést dlouhá léta. Přátelé se scházejí, aby se vydali na vyhlídky na kopcích, popíjejí a také obdivují kvetoucí chryzantémy. Ty jsou rovněž symbolem dlouhého života a tohoto svátku, a to již od dob Tří říší, kdy známí čínští básníci popisovali krásu těchto květů, radost z konzumace chryzantémového vína a jiných pochoutek, vyrobených z této rostliny.⁷ Tradiční pochoutkou je tzv. chryzantémový nebo květinový dort (též *chóngyáng gāo* 重阳糕).

V období Svátku dvou devítek lidé projevují zvláštní péči starší generaci a připomínají si zesnulé předky (např. uklízejí hroby). V roce 1989 čínská vláda prohlásila tento svátek čínským Dnem seniorů.

3. Tamtéž, 80.

4. Tamtéž, 78–79.

5. Wei Liming 2005, 91.

6. Tamtéž, 95–96.

7. Zhou Xiaotian 2009, 106–107.

3. NOVÉ SVÁTKY

3.1 Narozeniny

Dříve se narozeniny jedinců nijak zvlášť neslavily; důležité byly jen první a šedesáté narozeniny. Westernizace přinesla do Číny mimo jiné i oslavy narozenin tak, jak je znají lidé na Západě: menší dárky, oslava s rodinou a přáteli. Speciální význam mají narozeniny každých 12 let, tedy v ten rok, který má dle čínského zvěrokruhu stejné znamení, v němž se daný jedinec narodil.

Použitá literatura

Ji Jing. Timekeeping traditional Chinese calendar is set for revival. *Beijing Review* 52, 2016. Url: http://www.bjreview.com/Lifestyle/201612/t20161226_800084086.html (cit. 9. 2. 2019).

Wei, Liming 韦黎明 (ed.). *Zhongguo jieri* 中国节日. Beijing: Wuzhou chuanbo chubanshe, 2005.

Zhou, Xiaotian 周啸天 (ed.). *Zhongguo jieri* 中国节日. Sichuan: Tiandi chubanshe, 2009.

ROZŠIŘUJÍCÍ ČETBA

Dai Sijie, *Balzac a čínská švadlenka* – anotace

Balzac a čínská švadlenka je prvním literárním dílem autora Dai Sijie. Román vypráví o dvojici kamarádů, kteří se během svého pobytu na vesnici, kam byli posláni na „převýchovu“ během Kulturní Revoluce, stanou dobrými přáteli s místní dívkou – švadlenkou. Jednoho dne se jim podařilo ukrást kufr plný klasických západních románů. Dvojice kamarádů se pak rozhodne, že obohatí život švadlenky a představí jí významná literární díla, která se jim dostala do rukou. Tyto romány také slouží jako velká podpora pro ně samotné v těžké době „převýchovy“ na vesnici. Příběh se zabývá především kulturní univerzálností literatury a její schopnosti zachránit člověka v těžké situaci. V románu jsou mimo jiné popsány i tradiční zvyky, například slavnost pouštění lampionů po vodě během svátku duchů. V roce 2002 podle knihy byl natočený film, režisérem se stal sám autor Dai Sijie.

(Taj S'-tie. *Balzac a čínská švadlenka*. Přeložili Jarmila Fialová a Robert Kubánek. Praha: Mladá fronta, 2005.)

Chen Qiufan, *Příliv z odpadků* – anotace

První román současného čínského spisovatele Chen Qiufana 陈楸帆, který předtím publikoval řadu krátkých povídek, vyšel čínsky v roce 2013 pod názvem Huangchao 荒潮. Příběh sci-fi románu se odehrává v blízké budoucnosti v reálném čínském městě, které je však střediskem recyklovaného elektronického odpadu z celého světa. Konflikty mezi místními gangy, investoři ze Spojených států a podhodnocení pracovníci z recyklační stanice – to vše je součástí románu, kde je v centru pozornosti střet mezi minulostí a budoucností, nerovnost mezi chudými a bohatými, rozdíly mezi tradicí a modernizací.

Hned v jedné z prvních kapitol autor mimo jiné zajímavě popisuje přípravy a průběh Svátku duchů. Podrobný popis rituálů má čínskému mládenci, který již mnoho let pracuje v zahraničí, připomenout, že dodržování tradic je pro čínskou společnost nadále velice důležité. Autor poukazuje na to, že technologický pokrok jen nepatrně ovlivnil základní hodnoty a zvyky obyčejných lidí.

(Chen Qiufan. *Waste Tide*. Do angličtiny přeložil Ken Liu. New York: Tor Books, 2019.)

7.1 Dračí tanec

Na prostranství před chrámem secvičuje skupina mužů dračí tanec. Drak je z papíru, upevněný na tyčích. Muži je v běhu střídavě zvedají a tím navozují pohyb draka vzduchem. Snímek z provincie Guangdong.
Foto: Lucie Olivová, 2012

7.2 Lampion

Obří lampión z hedvábí zdobí náměstí v Taibei při oslavách roku králíka.
Foto: Lucie Olivová, 2011

7.3 Červená obálka (*hóng bāo* 红包)

Během Nového roku děti a mládež tradičně dostávají od rodičů peníze ve speciální červené obálce.

Foto: Nataliya Samoylova, 2019

7.4 Rýžové knedlíčky (*zòngzi* 粽子)

Lepká rýže se slanou náplní je zabalená do rákosových listů. Tradiční jídlo během Svátku dračích lodí.

Foto: Nataliya Samoylova, 2019

Tabulka č. 1. Deset nebeských sloupů.

Yang Dřevo 甲	Vyslovuje se jako Jia. Symbolem jsou mohutné stromy.	Yin Dřevo 乙	Vyslovuje se jako Yi. Symbolem jsou tenké vrby.
Yang Oheň 丙	Vyslovuje se jako Bing. Symbolem je sluneční světlo .	Yin Oheň 丁	Vyslovuje se jako Ding. Symbolem je světlo svíčky.
Yang Země 戊	Vyslovuje se jako Wu. Symbolem jsou hory.	Yin Země 己	Vyslovuje se jako Ji. Symbolem je půda na poli.
Yang Kov 庚	Vyslovuje se jako Geng. Symbolem je industriální kov.	Yin Kov 辛	Vyslovuje se jako Xin. Symbolem jsou kovové doplňky.
Yang Voda 壬	Vyslovuje se jako Ren. Symbolem je voda oceánu.	Yin Voda 癸	Vyslovuje se jako Gui. Symbolem jsou kapky deště.

Tabulka č. 2. Dvanáct pozemských větví.

	Větve	Zástupce	Hodiny	Zvířata	Čísla
1	子 <i>zi</i>	voda	23 až 1	krysa	1, 6
2	丑 <i>chou</i>	země	1 až 3	vůl	5, 10
3	寅 <i>yin</i>	dřevo	3 až 5	tygr	3, 8
4	卯 <i>mao</i>	dřevo	5 až 7	králík	3, 8
5	辰 <i>chen</i>	země	7 až 9	drak	5, 10
6	巳 <i>si</i>	ohněň	9 až 11	had	2, 7
7	午 <i>wu</i>	ohněň	11 až 13	kůň	2, 7
8	未 <i>wei</i>	země	13 až 15	ovce	5, 10
9	申 <i>shen</i>	kov	15 až 17	opice	4, 9
10	酉 <i>you</i>	kov	17 až 19	kohout	4, 9
11	戌 <i>xu</i>	země	19 až 21	pes	5, 10
12	亥 <i>hai</i>	voda	21 až 23	prase	1, 6

